

Ο ΠΑΡΑΙΣΘΗΤΙΚΟΣ ΜΙΛΤΟΣ ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ¹

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ

«Απ' το πρωί κοιτάζω προς τ' απάνω ένα πουλί καλύτερο/ απ' το πρωί χαίρομαι ένα φίδι τυλιγμένο στο λαιμό μου...» ξεφυλλίζοντας τους δυο τόμους των ποιημάτων του Μίλτου Σαχτούρη, μάρτυρας ενός ποιητικού έργου που παρεκτρέπει την πραγματικότητα. Ενός ποιητικού έργου γεμάτου από ηλεκτρικές κουρτίνες σ' άλλη εποχή, σκύλους και φεγγάρια μ' ορθάνοιχτα στόματα και περισσότερο μαρτυρώ ένα καταθλιπτικό, νυχτερινό και θανατερό ποιητικό σύμπαν. Αλλιώς ένα παραισθητικό ποιητικό σύμπαν που αριθμεί δεκατέσσερις ποιητικές συλλογές, από τις οποίες, οι περισσότερες οργανώνονται κάτω από τίτλους που καθορίζουν αυτήν ακριβώς την παραισθητική εποπτεία του ποιητή, όπως: «Η Λησμονημένη», «Παραλογαίς», «Φάσματα», «Τα Στίγματα», «Σφραγίδα ή Η Όγδοη Σελήνη», «Χρωμοτραύματα», «Εκτοπλάσματα», «Καταβύθιση», «Ανάποδα Γυρίσαν τα Ρολόγια».

Μοσχοβολούσε το φεγγάρι/ σκύλοι μ' άσπρα λουλούδια στο κεφάλι/ περνούσανε στο δρόμο εκστατικοί/ κι ο δρόμος κάτω έφεγγε κρύσταλλο/ και μέσα φαίνονταν/ τα σφυριά και τα μαχαιριά/ ... γράφει ο ποιητής το 1958 στη συλλογή: «Φάσματα ή Η Χαρά στον Άλλο Δρόμο» και χτίζει ένα εφιαλτικό τοπίο για τον αναγνώστη, ο οποίος έλκεται από την σκοτεινή ανάγνωση μιας ποίησης που είναι πιο συγγενής σ' έναν ακραιφνή ρομαντισμό, με λέξεις επαναλαμβανόμενες και ενδογενή ρυθμό από όμοια φωνήεντα ή σύμφωνα.

Στην ποίηση του Σαχτούρη, το ποίημα όπως διατυπώνει και ο Χάρολντ Μπλουμ στην *Αγωνία της Επίδρασης*, αναλαμβάνει το ρόλο μιας σκόπιμης παρερμηνείας από τον ίδιο τον ποιητή, ως ποιητή, ενός προηγούμενου ποιήματος ή της ποίησης εν γένει. Συνεχίζοντας ο Μπλουμ, αναφερόμενος στον μελετητή, στον κριτικό ή στον αναγνώστη υποστηρίζει: «Αν γνωρίσεις κάθε ποίημα μέσω του κλίναμέν του, θα «γνωρίσεις» το συγκεκριμένο ποίημα μ' έναν τρόπο που δεν προσπορίζεται γνώση από την απώλεια της δύναμης του ποιήματος» και χρησιμοποιώ τον όρο κλίναμεν για να επιβεβαιώσω την ποιητική παρατύπωση ή την

¹ Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό ANTI

παρεκτροπή, ενός ποιητή που μολονότι κατατάχθηκε στους υπερρεαλιστές, εντούτοις η ποίησή του αν και ελλειπτική είναι άμεσα καταληπτή και τούτο είναι το σαφές πλεονέκτημά της.

Το παραισθητικό έργο του Σαχτούρη δίνει την δυνατότητα στον ίδιο τον αναγνώστη ν' ανακαλύψει ακαριαία την παρεκτροπή μέσα στην πραγματικότητα και τον τοποθετεί να αναγιγνώσκει χαμηλόφωνα ή δυνατά – δεν έχει τούτο σημασία– την ίδια του την ιστορία, που ως εκείνη τη στιγμή αισθανότανε μ' ένα αίσθημα πρωτόγονο αλλά χωρίς συναίσθημα σ' έναν χωροχρόνο με ιδιαιτερότητες. Έναν χώρο ορισμένο αφηρημένα, έτσι ώστε το περιβάλλον του να μη κινδυνεύσει να καταρρεύσει από την ύπαρξη λεπτομερειών και έναν χρόνο μη γραμμικό, ο οποίος εμφανίζεται σαν έκπληξη μέσα στον ιστό ανθρώπινων προσώπων, των πουλιών και των ζώων που διανθίζουν το ποιητικό του έργο.

Ο σκύλος αυτός πρόβαλε πρώτη φορά σε δρόμο σκισμένο από κοφτερά γυαλιά/ ύστερα φάνηκε στον ουρανό/ μέσα σε ένα σκοτεινό πηγάδι τ' ουρανού/ έπινε ένα φως αστραφτερό σκυλίσιο/ συνόδειψε ένα ραγισμένο χέρι λίγα βήματα/ ύστερα γινήκανε φωτιά/ έκλαιγε σαν κακό πουλί/ έκαιγε σαν ελπίδα/ ποιος ξέρει από που ήρθε και πως έφυγε/ Μα εγώ ξέρω πως θα γίνει θάνατος μια μέρα.

Η ποίηση του Σαχτούρη χαρακτηρίστηκε από τον Λειβαδίτη ως παραισθητική και ο ίδιος ο ποιητής από τον Αλέξη Ζήρα (1994) ως ποιητής που συνταυτίζει υποκειμενικό και αντικειμενικό, λογικό και παράλογο, υπαρκτό και ανύπαρκτο. Κι αν είναι έτσι, ο ποιητής μοιάζει να ξεδιπλώνει έναν ατέλειωτο ποιητικό καμβά τοποθετώντας κάθε συλλογή του πάνω σ' αυτόν και αποτυπώνοντας μετά τόσα έτη ποιητικής δημιουργίας τον δικό του υποκειμενικό, παράλογο ποιητικό εφιάλτη, ο οποίος δεν είναι άλλο παρά μια παρεκτροπή της πραγματικότητας, ένα κάτοπτρο σε καθρέφτη πολυκαιρισμένο και οξειδωμένο, του οποίου όμως η γοητεία προέρχεται ακριβώς από την ικανότητα του να μορφοποιεί το είδωλο πέρα απ' αυτό που φαίνεται, χωρίς ποτέ όμως αυτό το είδωλο να εμφανίζεται ως εσωστρεφές, αλλά ως μια οντότητα η οποία βαφτίζεται εκ των προτέρων για να κατοικήσει στις σελίδες ενός ποιητικού βιβλίου και στη γλώσσα ενός υποκριτή αναγνώστη.

Ο θάνατος για τον Σαχτούρη είναι μια αυτοτελής παραισθητική εικόνα την οποία έντεχνα αποφεύγει να προσωποποιήσει. Παρόλα αυτά ο θάνατος μέσα στο ποιητικό του έργο είναι συμπαγής, σωματικός, υπαρξιακός και τοποθετημένος σε μια κάθετη ανάγνωση προκαλώντας έκπληξη στον αναγνώστη και αυτό το αναπάντεχο συναίσθημα ότι το ποίημα τον έχει αγγίξει, τον έχει παρασύρει, τον έχει συνθλίψει. Λειτουργεί θα λέγαμε άμεσα και ακαριαία και αυτό το επιτυγχάνει με την εφεύρεση μιας γλώσσας γυμνής από στολίδια και επίθετα, η οποία και ανακαλύπτει την δύναμη της στην επανάληψη λέξεων, ακόμα και φράσεων και στο μικρό μέγεθος των ποιημάτων του. Περαιτέρω ο θάνατος είναι

συνυφασμένος μ' αυτό που λέμε αντικειμενικό κόσμο αλλά έχει τη δυνατότητα ν' απαγάγει τον αναγνώστη σ' έναν κόσμο γεμάτο παραισθήσεις.

Ο ίδιος ο ποιητής στα τελευταία χρόνια της ζωής του δήλωνε: «Δεν διαβάζω τίποτα τελευταία, τίποτα. Όνειρα δεν βλέπω πια...» μα μας είχε κληροδοτήσει με ποιήματα όνειρα, με μικρές περιπέτειες του αστρικού κόσμου, όπου το φεγγάρι, οι εξαϊλωμένες μορφές, τα φάσματα, τα χρωμοτραύματα, οι καταβυθίσεις και τα εκτοπλάσματα του, αλληλοδιαπερνούν τον γενναίο ύπνο των ανθρώπων και τον αφυπνίζουν. Στο ποίημα του Μενέλαος από την συλλογή: «Εκτοπλάσματα» γράφει: «μην τις φοβάστε τις μαύρες τις φτερούγες/ του πουλιού/ μες στο κεφάλι σας/ στον ύπνο/ και ξάφνου αρχίζει/ να τις τινάζει λυσσασμένα/ και ξυπνάτε/ ...» ή στο ποίημα Οι Γενναίοι: «... πάντοτε ο δαίμονας τους παραστέκει/ σηκώνει την κάννη, το τουφέκι του/ στο κέντρο της καρδιάς/ τους σημαδεύει.» Εκδηλώνοντας στο τέλος του ποιητικού του έργου την αποδοχή, ότι ο άνθρωπος εγκατοικείται από την σκιά του. Έτσι η σκέψη του Σαχτούρη, προϊόν κατά τη γνώμη μου των εμμονών του δεν μπορεί ν' αρνηθεί ένα ιδιότυπο είδος ποιητικής διαύγειας, το οποίο οργανώνεται άριστα καθώς οι λέξεις συναρμολογούνται και χτίζουν το ποίημα.

Ο Σαχτούρης δίνει το πλεονέκτημα μιας αφηρημένης και παραισθητικής, δαιμονικής και μεταφυσικής ποίησης, η οποία συναντά την πλειονότητα του αναγνωστικού κοινού για να συνδιαλεχθεί μαζί του. Κι αν όπως και ο ίδιος δήλωνε για τον ποιητή, δηλαδή πως «τίποτα δεν τον εγγίζει, ούτε ο χρόνος. Γιατί έχει μέσα του το παιδικό, το γεροντικό και το δαιμονικό συγχρόνως», τον τιμώ και τον ευχαριστώ γι' αυτή την παραισθητική οπτική που μου χάρισε μέσα απ' το έργο του.

Όταν κλείνω τα μάτια
ξεκινάει από μακριά
η αγαπημένη έρχεται
και με κοιτάζει

όταν σβήνω το φως
έρχεται ο θάνατος και
μου φιλά τα χέρια.